

حقوق :

دستمزد: مجموعه قواعدی است که یک جامعه در زمان معین حکومتی مشخص لازم الاجراست مثل (حقوق ایران ، حقوق فرانسه)

جمع حقوق: حق بر حیات، حق بر ازدواج، حق بر مالکیت

علم حقوق: مطالعه بایدها و نبایدها، جنبه ی نقدی

فن حقوق: استفاده از بایدها و نبایدها جنبه های علمی

قواعد حقوق : مجموعه قواعدی که هدف آنها برقراری نظم و استقرار عدالت در جامعه است و دولت رعایت آنها را تعیین میکند. مثل (قانون مدنی، قانون مجازات اسلامی)

ویژگی های قواعد حقوقی که باعث تمایز آن با اخلاق میشود را نام ببرید؟

۱) الزام آور بودن: برای رسیدن به اهداف خود باید الزام آور باشند. قواعد آمره، قواعد تکمیلی

ماده ۱۹۰ قانون مدنی: عقد و رضای طرفین شرط اساسی عقد است اگر قصد رضایت نباشد عقد باطل است.

ماده ۳۷۵ قانون مدنی: مبیع باید در محلی تسلیم شود که عقد بیع در آن جا واقع شده است مگر این که عرف و عادت، مقتضی تسلیم در محل دیگر باشد و یا در ضمن بیع محل مخصوصی برای تسلیم، معین شده باشد.

۲) از طرف دولت تضمین میشود: کیفر متجاوزان ← حبس، شلاق، اعدام.....

اجرای مستقیم قواعد حقوقی _ مسئولیت مدنی ← اگر مالی را از کسی ضایع کنیم یا خسارتی وارد کنیم جنبه ی کیفری ندارد. ابطال قواعد حقوقی.

۳) قواعد حقوقی و عمومی بودن: قاعده حقوقی منحصر به افراد خاص نباید باشد باید به همه افراد جامعه سرایت کند. قاعده حقوقی که با یک بار انجام شدن باطل نشود، قواعد حقوقی که مختص به وزراء، نمایندگان مجلس، رئیس جمهور و... باشند خلاف اصل کلی بودن نیستند و هر فردی که در این جایگاه قرار می گیرد باید تابع قوانین مورد نظر باشد. قواعد حقوقی برای زندگی اجتماعی انسانها می باشد.

الف) اصلت فرد: هدف قواعد حقوقی فرد است یعنی تامین کننده آزادیهای فرد و احترام به شخصیت آنها، در این نظریه هر شخص حق دارد به طور کامل از حقوق خود استفاده کند و آزادی کامل داشته باشد. اما در مقابل او افراد دیگری نیز حق برداشتن آزادی کامل دارند. بدین ترتیب در جامعه تعارض به وجود می آید. برای رفع این تعارض باید به محدود کردن آزادی ها به مقدار ضرورت و احترام به حقوق همدیگر بپردازیم. به عقیده ی هابز انسان گرگ انسان است و دارای فطرت و سیرتی حیوانی است. به این ترتیب برای کنترل او باید قوانین بسیار محکم و سخت در جامعه حاکم باشد. اما از دیدگاه جان لاک انسانها دارای فطرتی حیوانی نیستند زیرا در عصر باستان و پیش از تشکیل دولت در کنار یکدیگر به طور مصالحت آمیز زندگی می کردند. جان لاک به عصر باستان وضع طبیعی می گوید که در وضع طبیعی دولت و قانون وجود ندارد. انسانها با یکدیگر برابر بودند و بنا بر یک قانون نانوشته به حقوق یکدیگر احترام می گذاشتند. لذا برای هم زیستی مصالحت آمیز در نظریه ی اصلت فرد انسانها باید مقداری از حقوق خود را به دولت اعطا کنند تا دولت برای آنها قانونگذاری کند.

نتایج نظریه اصلت فرد:

جنبه های سیاسی: تمام قوای سیاسی کشور از فرد به وجود می آید لذا فرد محور و تشکیل دهنده دولت است پس باید فرد تمام

حقوق و آزادی های او را بدهیم.

جنبه های حقوقی: با توجه به اینکه این نظریه بر حقوق و آزادیهای کامل افراد استوار است پس افراد میتوانند هرچقدر که بتوانند و تمایل داشته باشند اموال منقول و غیر منقول کسب کنند.

جنبه های اقتصادی: از نظر اقتصادی بازار آزاد و اصل رقابت بر اقتصاد این جامعه حاکم است. افراد با استفاده از توانایی های خود میتوانند در اقتصاد شرکت کند و به رقابت بپردازند. در این جامعه دولت حداقلی وجود دارد.

حضور و دخالت دولت در امور اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی...: دولت ناظم، نگهبان، حداقلی
دولت رفاهی یا حداکثری

انتقادات نظریه اصالت فرد:

۱) از نظر اقتصادی با توجه به تفاوت های شخصیتی و ذهنی که به تبع آن تفاوت های اقتصادی بوجود میاید در جامعه مبتنی بر اصالت فرد، تعداد کمی از افراد تبدیل به تولیدکنندگان بزرگ می شود. در مقابل این افراد تولیدکنندگان خرد جایی برای ابراز وجود و رقابتهای اقتصادی ندارند پس برای ادامه زندگی باید تابع سیاستهای تولیدکنندگان کلان باشند و از آنها پیروی کنند و گرنه محکوم به شکست هستند.

۲) در جامعه مبتنی بر حمایت افراد از آنجا که افراد دارای جایگاههای برابری با یکدیگر نیستند و از طرف دولت نیز نظارتی بر افراد اعمال نمیشود پس افراد می توانند با استفاده از حقوق و آزادی های خود فاصله های طبقاتی بسیار زیادی تولید کنند پس در این جامعه عدالت ظهور نمیکند.

تفاوت های اصالت فردی و اصالت جامعه:

اصالت جامعه

- ۱) هدف: تامین آزادی های افراد
- ۲) افراد جامعه را تشکیل میدهند و به تبع آن دولت بوجود می آید.
- ۳) فرد در راس هرم جامعه قرار دارد.
- ۴) دولت حداقلی است.

اصالت فرد

- ۱) هدف: تامین آزادی های افراد
- ۲) افراد جامعه را تشکیل میدهند و به تبع آن دولت بوجود می آید.
- ۳) فرد در راس هرم جامعه قرار دارد.
- ۴) دولت حداقلی است.

تعریف اصالت جامعه:

هدف حقوق در این نظریه حفظ نظم در روابط اجتماعی افراد است اگر بخواهیم اجتماع را حفظ کنیم باید آزادی افراد را محدود کنیم آزادی فرد تا جایی محترم است که منافع جامعه ایجاب کند به این ترتیب آزادی افراد در گرو قانون اجباری و الزامی است که دولت وضع میکند.

محاسن اصالت جامعه:

- ۱) برقراری نظم و عدالت در جامعه با کنترل نمودن پی در پی دولت
- ۲) تنظیم قانون و نظام نمودن حقوق و آزادی های افراد مانع سوء استفاده آنها از حقوق و آزادیهایشان علیه دیگر افراد جامعه میشود.

انتقادات اصالت جامعه:

- ۱) سلطه بیش از حد دولت ونادیده گرفتن افراد منجر به بروز دیکتاتوری در جامعه میشود.
- ۲) دولت با قانونگذاریهای خود و در نظر گرفتن آزادیهای افراد جامعه را به شدت تحت کنترل خود درمی آورد.
- ۳) باتوجه به اینکه دولت در راس امور جامعه قرار دارد پس افراد بسیار اندکی با مشخصه های بسیار اندک (داشتن تفکر، حزب خاص، ...) وارد دولت میشوند پس تبدیل به تبعیض نژادی وقومیتی میشود.

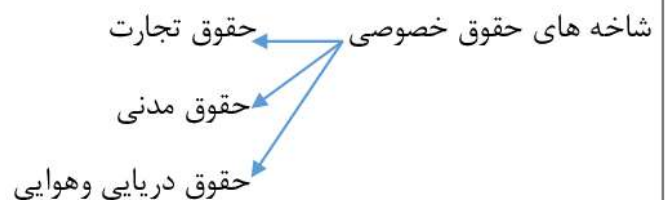
روابط علم حقوق وسایر علوم:

- ۱) ارتباط حقوق وجامعه شناسی: از آنجا که علم جامعه شناسی به بیان روابط بین افراد در جامعه و شناسایی عرفها وبایدها ونبایدهای آنها می پردازد. علم حقوق برای تدوین قانون به این هنجارهای جامعه را بشناسد.
- ۲) ارتباط بین علم حقوق واقتصاد: علم اقتصاد شامل بیان امور مالیاتی، تجارت، مالکیت شاخص های تولید وعرضه وتقاضا و... است. علم حقوق برای قانونمند نمودن امور تجاری مالکیت ها ومالیات ها نیازمند علم اقتصاد می باشد.

شاخه های حقوق عمومی: حقوق اساسی، حقوق اداری، حقوق کار، حقوق جزا، حقوق مالیه، حقوق آیین دادرسی

- ۳) حقوق کار: ارتباط بین کارفرما با کارگراست باوجوداینکه درابتدای امر به دلیل فرد بودن کارگروکارفرما این شاخه از حقوق جزو حقوق خصوصی به نظر می رسد. اما به دلیل قدرت بیش از حد کارفرما در مقابل کارگروضعیف بودن قشر کارگردولت بانفوذهای بسیار خود اقدام به تدوین قوانین حمایتی ودفاع از کارگردرمقابل کارفرما می نماید به دلیل تاثیر بسیار زیاد دولت بر این حقوق آن راشاخه ای از علوم عمومی میدانند.

حقوق بین الملل

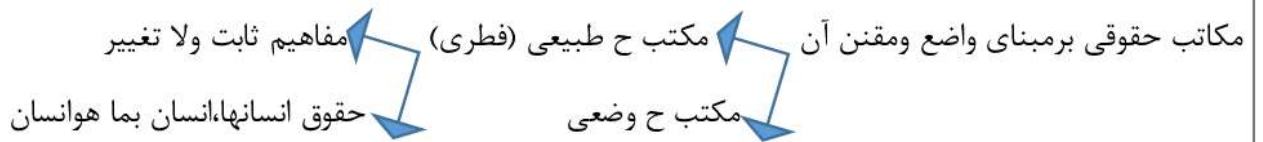
ح خصوصی زندگی شخص وخصوصی افراد که درگیر ارتباط ۲ یا چند کشور باشند

ح عمومی ۱) ارتباط بین دولتها بایکدیگر

۲) دولتها با سازمانها

۳) سازمانها بایکدیگر

حقوق فطری:

طرفداران این مکتب عبارتند از سقراط، افلاطون، ارسطو، جان لاک، ژان ژاک روسو. حقوق فطری، حقوق ابدی، لا تغییر و مقدم بردولت است.

مکتب حقوق طبیعی و فطری شامل:

(۱) مفاهیم ثابت و لا تغییر مثل خوب بودن، صلح، عدالت، امانت داری.

(۲) حقوق ثابت انسانها: مطابق این مکتب انسانها از هر نژاد و جنسیت از حقوق ثابتی برخوردارند. یعنی انسان بما هوانسان و به ذات خود از حقوقی برخوردار است. این مکتب در سه دوره ی زمانی به وجود آمد.

دوره اول عصر باستان تا قرن ۱۲: در این دوران قوانین ریشه ای ایزدی دارد و مقدم بر قوانین بشری است. به گفته ی سقراط قوانین غیر مدونی وجود دارد که محصول انسان نیست و از طرف خدایه او عطا شده.

دوره دوم زمانی: حقوق طبیعی در این دوران خردمندان و عقل گرایانه دارد. عقل انسان سبب این حقوق میشود و قواعد حقوقی باید در راستای رفاه انسان باشد به گفته سن توماس داکن قانون بشری قانون نیست بلکه انحراف از قانون است. این قانون نه اخلاقی است نه دلیلی برای عمل به آن وجود دارد. در حالیکه حقوق فطری هم اخلاقی است، هم موجه برای اخلاق انسان.

دوره سوم زمانی از قرن ۱۶ تا عصر حاضر: در این دوران حقوق طبیعی همان حقوق بشر است، به گفته ی ژان ژاک روسو انسانها قبل از تشکیل جامعه و دولت در حالت طبیعی زندگی میکردند و سپس به وسیله ی قرارداد اجتماعی جامعه به وجود آمدند و در وضع طبیعی انسانها از حقوق بشر برخوردار بودند.

نتیجه گیری: از نظر ح طبیعی وظیفه ی دولت تنها شناسایی و حمایت از حقوق طبیعی، ایجاد نظم در جامعه منطبق با فطرت انسان است. مبنای اصلی حقوق عقل، عدالت و اخلاق است و در نهایت ایرادات وارد بر

ح طبیعی (۱): معیار طبیعی و فطری بودن، عادلانه و اخلاقی بودن مشخص نیست.

(۲) مرجع وضع قانونی مشخص نیست.

(۳) مصادیق ح طبیعی ثابت نیست.

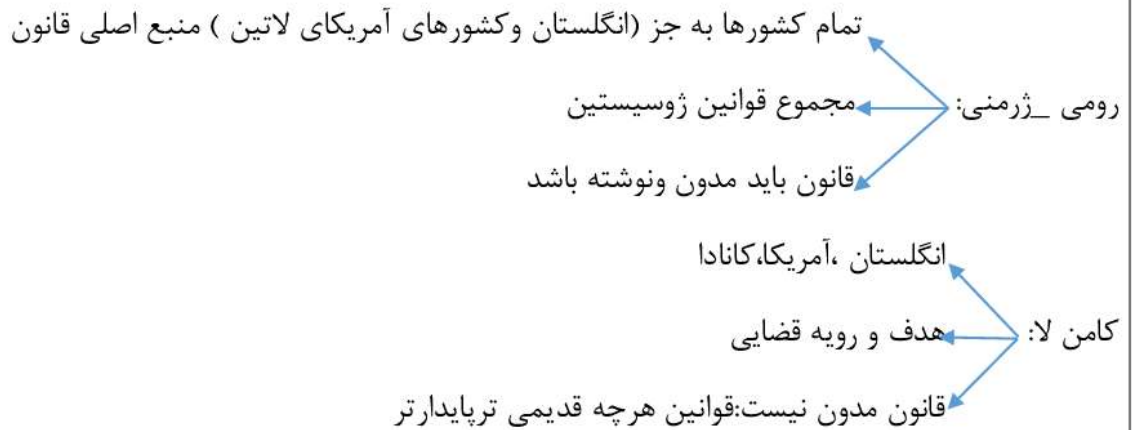
مکتب ح وضعی:

طرفداران این مکتب عبارتند از: هابز، کانت، جرمی بنتام. این مکتب معتقد است دولت پدیده ای ساخت بشر است و مبنای حقوق قدرت و اراده دولت است نه عدالت و اخلاق بر طبق این مکتب قانون عبارت است از مجموعه ای از قواعد اجتماعی که بر یک قرارداد انسانی استوار است و در یک زمان معین و جامعه معین با هدف خاص و با اراده انسانی که قدرت تحمیل اراده خود را بر افراد و جامعه دارد (دولت) وضع می شود لذا هیچ کس نمی تواند به بهانه بی عدالتی از اجرای قانون خودداری نماید و هیچ قانونی بر تر از قواعد وضع شده توسط دولت نیست. انسان به کمک عقل خود به وضع قواعدی می پردازد تا بتواند آزادی های خود را با حقوق و آزادی های دیگران سازگار نماید.

تفاوت ح وضعی و ح طبیعی:

۱) در مکتب ح طبیعی ح آرمان مشترک جوامع انسانی است در حالیکه در مکتب ح وضعی ح فقط یک نظام قانونی وابسته به یک جامعه معین است.

۲) در مکتب ح طبیعی عادلانه بودن و هماهنگی با اصول طبیعی و اخلاقی مبانی این مکتب را تشکیل می دهند اما مکتب ح وضعی هدفش حفظ نظم و امنیت در جامعه است بدون توجه به اخلاق.

دلایل اهمیت قانون در نظام حقوقی رومی - ژرمنی از لحاظ تاریخی دودلیل وجود دارد:

۱) مجموع قوانین ژوسیستین: در روم باستان قوانین متفاوتی میان نجیب زادگان و عوام وجود داشت که این امر موجب اعتراض طبقه عوام به این قوانین تبعیض آمیز گردید لذا به دستور امپراتور روم گروهی از حقوق دانان به تدوین قانونی یکسان مشغول شدند که آن را درده لوح تدوین کردند با توجه به عادلانه بودن این قوانین دولوح دیگر به آن اضافه شد که جمعاً به الواح ۱۲ گانه معروف شد این الواح ۱۲ گانه سرچشمه بوجود آمدن قانون در روم باستان گردید پس از آن امپراتوری بنام ژوستین دستور دارد قوانین دیگری به آنها اضافه گردید منبع اصلی حقوق در این کشور قانون شود.

۲) در روم باستان قضات حرفه ای و دائمی نبودند که به این معنا افرادی غیر حقوق دان برای یکبار یا چند بار به قضاوت می پرداختند لذا توانایی تفسیر قانون و اعمال نظرات مشخصی را نداشتند پس برای قضاوت بالاجبار مطابق با قانون عمل می کردند.

نظام کشورهای سوسیالیستی:

۱) در این دیدگاه بر جامعه بدون طبقه و بر اساس مالکیت اشتراکی تاکید می شود. دولت به دلیل برخورداری از ابزار تولید و در اختیار داشتن قدرت اقتصادی از قدرت سیاسی برخوردار است.

۲) در این نظام تقسیم قواعد حقوقی به حقوق عمومی و حقوق خصوصی مفهومی ندارد و حقوق خصوصی مورد انکار قرار می گیرد.

۳) بدلیل وجود مالکیت اشتراکی، مالکیت فردی و خصوصی فقط در حد ضرورت پذیرفته می شود.

۴) نظریه اصالت جامعه بر این مکتب حکم فرماست لذا قانون حامی حقوق و آزادی های فردی نیست بلکه قانون مجموعه قواعدی است که دولت برای تامین آسایش عمومی وضع می کند.

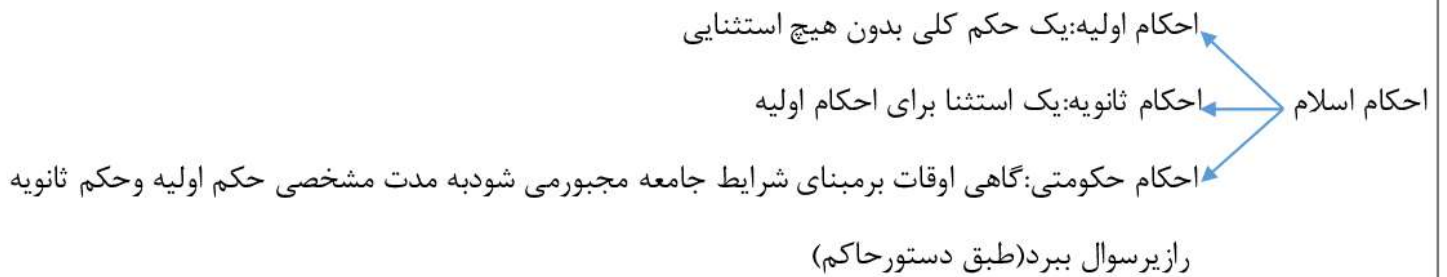
۵) منبع اصلی این نظام مانند نظام رومی - ژرمنی قانون است با این تفاوت که مبنای قانون در نظام رومی - ژرمنی اراده قانونگذار است که بر اساس عرف جامعه و نوع حاکمیت بوجود می آید اما مبنای قانون در نظام سوسیالیستی وضعیت اقتصادی جامعه است. در این دیدگاه اقتصاد زیر بناست و سایر امور مانند سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، رویناهستند که به تبع اقتصاد بوجود می آید.

۶) اصل تفکیک قوا در این نظام مفهومی ندارد و به جای آن حکومت خوبی قرار دارد.

نظام کشورهای اسلامی:

قران و سنت منابع اولیه

اجماع و عقل و احکام حکومتی منابع ثانویه

منابع حقوق:

قانون اساسی، قانون عادی، آئین نامه، عرف، رویه قضایی، دکترین

قانون اساسی ← مجلس موسسان (خبرگان) ← مجلس موسسان (شورای بازنگری قانون اساسی)

قانون عادی ← مجلس ← تجدیدنظر مجلس

آئین نامه ← قوه مجریه ← تجدیدنظر قوه مجریه

ویژگی های قانون اساسی:

* قانون اساسی مادر سایر قوانین است. کلیه قوانین باید مطابق باق ۱ باشد.

* ق ۱. باید مطابق با شرع باشد.

* جهت تجدیدنظر در ق ۱. با محدودیتهای زمانی و موضوعی مواجهیم.

* مرجع تجدیدنظر ق ۱. مجلس موسسان (سازمان بازنگری ق ۱)

* مرجع تدوین و مقنن (مجلس موسسان) (مجلس خبرگان)

ویژگی های قانون عادی:

* مطابق باق ۱. و شرع مقدس دارد.

* مدون است.

* در خصوص تجدیدنظر هیچ شرط محدودکننده ای وجود ندارد.

* واضح و مقنن: پارلمان

* مرجع تجدیدنظر: پارلمان

ق.عادی: مرجع وضع، پارلمان-تشریفات وضع، درق.ا بیان شده -عام است و تمام افراد جامعه را دربرمی گیرد-

مرجع تجدیدنظر پارلمان-قانون عادی باید مطابق باق.ا و شرع باشد.

آئین نامه: مرجع وضع، قوه مجریه-تشریفات خاص لازم نیست-خاص است و فقط مخصوص سازمانهای

دولتی است -مرجع تجدیدنظر: قوه مجریه مطابق باق.ا و شرع وق عادی باشد.

تفکیک قوا: اصل ۵۷ ق.ا

اصل ۵۸ وظایف قوه مقننه و تدوین قانون

مراحل تصویب قانون عادی: (م ۶۹ ق.ا)

۱) علنی بودن: تمام افراد جامعه اعم از خبرنگاران و اصحاب رساند و افراد عادی امکان حضور در صحن علنی مجلس را داشته باشند.

۲) گزارش کامل: پخش تمام جزئیات تصویب قانون و مذاکرات مجلس از رسانه های جمعی در نتیجه خلاصه اخبار و گزارش کوتاه نمیتواند گزارش کامل باشد.

۳) رادیو: قانونگذار تا حد امکان از بکاربردن واژگان انگلیسی و فرانسوی خودداری مینماید لذا به جای واژه (radio) باید واژه فارسی (صدای جمهوری اسلامی) آورده می شود.

۴) امروزه استفاده از تلویزیون بسیار بیشتر و پر طرفدارتر از رادیو میباشد و جای این رسانه جمعی در میان اصل ۶۹ خالی است در نتیجه بهتر بود عبارت (صدای سیمای جمهوری اسلامی) وارد اصل ۶۹ می شد.

در شرایط اضطراری

۵) شرایط تشکیل جلسات غیر علنی: با رعایت امنیت کشور

رئیس جمهور یا یک وزیر یا ده نفر نماینده تصویب ۳/۲ نمایندگان حاضر

حضور شورای نگهبان در مجلس

۶) شرایط اعتبار مصوبات جلسه غیر علنی: تصویب ۴/۳ مجموع نمایندگان (تحت هیچ شرایطی اجازه غیبت ندارد)

دلایل حضور شورای نگهبان در مجلس:

۱) به دلیل وجود شرایط اضطراری و امنیت کشور امکان ائتلاف وقت وجود ندارد.

۲) ماهیت جلسه غیر علنی ایجاب می نماید که به جز نمایندگان هیچ فرد دیگری از محتوای جلسه با خبر نشود در حالیکه ارسال مصوبه به شورای نگهبان موجب اطلاع سایرین از محتوای آن می گردد.

۷) مصوبات جلسات غیر علنی بعد از رفع اضطرار باید به اطلاع مردم برسد و این اطلاع رسانی الزامی است.

تصویب ش.نگهبان اصل ۹۴ ق.ا:

۱) کلیه مصوبات: تمامی مصوبات مجلس اعم از قانون عادی، توافق نامه های بین المللی، اساسنامه شرکت های دولتی و... باید به ش نگهبان ارسال گردد.

۲) ش نگهبان ظرف ۱۰ روز باید به بررسی قانون پردازد.

۳) ش نگهبان مصوبات مجلس را از نظر انطباق با شرع و ق.ا بررسی میکند.

۴) دلایل رد مصوبات در شورای نگبان باید به صورت واضح و مدلل بیان شود.

۵) هرگاه بعد از گذشت ۱۰ روز جواب مبنی بر تائید یا رد مصوبه از ش نگهبان ارسال نشد سکوت شورای نگهبان حمل تائید مصوبه است و این مصوبه قابل اجراست.

۶) هرگاه زمان ۱۰ روز جهت بررسی مصوبه کافی نباشد بر طبق نص اصل ۹۵ شورای نگهبان میتواند برای مدت ۱۰ روز دیگر این مهلت را تمدید نماید.

اصل ۱۱۲ ق.ا:

مجمع تشخیص مصلحت نظام: در موارد اختلاف میان تائید و رد مصوبه بین ش. نگهبان و مجلس = «مجمع تشخیص به این اختلافات پایان میدهد و به حل و فصل آن می پردازد.

توشیح قوانین: م ۱۲۳ ق.ا = «بر طبق نص ۱۲۳ و عبارت (موظب است) صلاحیت رئیس جمهور در توشیح قوانین تکلیفی است نه تخییری.

در صورت عدم امضا قوانین توسط رئیس جمهور: (مسئولیت) (بازخواست)

*سیاسی: پاسخگویی به مقام برتر به سبب عدم انجام وظایف قانونی و رئیس جمهور در مقابل مجلس به صورت تذکر، سوال و استيضاح پاسخگو است ← رای عدم اعتماد.

*قانونی: پاسخگویی به قوه قضائیه (دیوان عالی کشور) به سبب عدم انجام وظایف قانونی ← رئیس جمهور به دلیل عدم امضای قوانین در مقابل دیوان عالی کشور باید پاسخگو باشد ← رای به عدم کفایت رئیس جمهور.

در هر دو مورد بالا اینطور صورت می پذیرد:

ارسال رای به مقام رهبری / عزل رئیس جمهور در صورت صلاحدید مقام رهبری با رعایت مصالح کشور طبق اصل ۱۱۰ ق.ا

انتشار قوانین م ۱ ق.ا:

رئیس جمهور مصوبات مجلس را ظرف مدت ۵ روز امضا و ظرف مدت ۷۲ ساعت در روزنامه رسمی به انتشار میرساند.

تبصره م ۱ ق.م:

در صورت عدم امضا رئیس جمهور مصوبه با دستور رئیس مجلس در روزنامه رسمی منتشر میشود.

م ۲ ق.م:

۱۵ روز بعد از انتشار قانون در روزنامه رسمی قابل اجراست و از این تاریخ به بعد جهل به قانون رافع مسئولیت کیفری نیست.

روند تدوین و تصویب کنفدراسیونهای بین الملل:

۱) مذاکره: از هر دولت یک نماینده تام الاختیار (از ایران نماینده قوه مجریه است) به مذکره و گفتگو با طرفین معاهده می پردازد.

۲) تدوین (نوشتن) معاهده: زبان تدوین معاهدات ← طرفین قرارداد دارای یک زبان مشترک باشند مثل فارسی ← معاهده به زبان مشترک نوشته می شود.

طرفین دارای زبانهای متفاوت هستند (سه دسته می شوند)

معاهده به زبان معیار (انگلیسی) تدوین می شود.

معاهده علاوه بر تدوین به زبان معیار به زبان تک تک طرفین نیز تدوین می شود.

علاوه بر زبان معیار معاهده به زبان دومی نیز نوشته می شود. فرانسه یا لاتین

۳) امضای معاهده: توسط نماینده تام الاختیار دولت ها

۴) تصویب معاهدات: توسط شخص اول کشورها در ایران توسط رئیس جمهور انجام می شود. این امضاء دولت ها رسماً متعهد به انجام معاهده می شوند. (امضاء تخیلی)

۵) تصویب معاهده در مجلس ش. اسلامی اصل ۷۷ ق. ۱ ————— با تصویب معاهدات بین المللی در حکم قانون قرار می گیرد.

۶) توشیح (امضاء) معاهدات توسط رئیس جمهور ————— اصل ۱۲۵ ق. ۱ (امضاء تکلیفی)

عرف:

یکسری قوانین نانوشته که از طرف کلیه مردم رعایت می شود و ضمانت اجرای حقوقی و کیفری دارد.

عام: تمام افراد جامعه ملزم به رعایت آن عرف هستند.

عرف

خاص: مخصوص عده خاصی از افراد جامعه است مثلاً عرف پزشکان، عرف وکلا

ذکر عرف در قانون: م. ۲۲۰ ق. م. ————— قوانین تکمیلی ————— عرف از قوانین تکمیلی بالاتر است.

عنصر مادی: همه مردم جامعه خود را در طول زمان (طولانی مدت) ملزم به رعایت عرف نماید. عرف باید

در زمان طولانی برای همه مردم بوجود می آید. ————— عمومی: انجام آن توسط همه مردم جامعه

پایدار: در طول زمان به نسبت طولانی انجام شود.

عنصر معنوی: الزام درونی و قلبی مردم در رعایت عرف که به صورت یک قانون نانوشته است.

ارکان سازنده عرف

درخواست واحد (موضوع پرونده واحد باشد مثل جیب بری) احکام متفاوتی از شعب مختلف دادگاهها صادر می شود

هیات عمومی دیوان عالی کشور بعد از بررسی آراء متفاوت حکم صحیح را اعلام میکند.

رویه قضایی (آراء وحدت رویه):

درخواست واحد، شعب مختلف به احکام مشابهی حکم صادر می شود ————— برای اینکه بعد از این زمان هم در همان

خواسته واحد حکم مشابه صادر گردد، هیات عمومی دیوان عالی کشور این حکم مشابه را به صورت رای وحدت رویه

صادر می نماید.

قانونی: ۱) ق. ۱: شورای نگهبان اصل ق ۹۸ ← رسمیت جلسات ش. نگهبان جهت تفسیر ق. ۱: ۳/۴ اعضا ۹ نفر

تفسیر قانون اساسی به تصویب ۳/۴ اعضا ۹ نفر برسد

تفسیر قانون شورای نگهبان صرفاً به تقاضای رئیس جمهور، رئیس قوه قضائیه و هیات رئیسه مجلس ملزم به تفسیر ق. ۱ است. و در

خواست سایر افرادی تواند به تفسیر ق. ۱ بپردازد.

۲) ق. عادی ← مجلس شورای اسلامی ← اصل ۷۳ ق. ۱

قضائی (قضات): ← ذیل اصل ۷۳ ق. ۱ ← تفسیر زمان صدور حکم با قضائی رسیدگی کننده به پرونده

شخصی (علمای حقوق - دکترین)

اصل درون مرزی بودن قوانین:

م ۵ ق. م: هر فرد ایرانی که در داخل سرزمین ایران سکونت دارد (ایرانی / خارجی) باید مطیع قوانین ایران باشد.

۱) م ۶ ق. م: هر فرد ایرانی در هر جای دنیا که باشد در احوال شخصیه (از دواج، طلاق، ارث، نسب، ولایت، هضانت، ....) تابع قانون ایران (قانون دولت متبوع) می باشد.

۲) م ۷ ق. م: خارجیانی که در ایران سکونت دارند در خصوص احوال شخصیه طبق قانون دولت متبوع خود هستند.

استثناعات م ۵ ۳) م ۹۷۵ ق. م: اگر اجرای قانون مخالف نظم عمومی / اخلاق حسنه / احساسات جامعه باشد این قانون قابلیت اجرا ندارد اگرچه قانون مجاز به اجرا شدن باشد.

۴) اصول ۱۲ و ۱۳ ق. ۱: اقلیتهای دینی و مذهبی - ایرانیان غیر شیعه اثنی عشری در احوال شخصیه تابع قانون دین خود می باشند.

تفسیر اصل ۱۲ ق. ۱:

۱) احترام کامل (۲) آزادی در انجام مراسم مذهبی طبق فقه خودشان (۳) رسمیت تعلیم و تربیت دینی طبق فقه خودشان

۴) رسمیت در احوال شخصیه طبق فقه خودشان (۵) دعاوی مربوط به احوال شخصیه در دادگاه طبق فقه خودشان (۶) اعمال فقه سنی در شوراها و اسلامی بادر نظر گرفتن مصلحت شیعیان ساکن در آن شهر (۷) نمایندگان مجلس (۸) تکلم به زبان فارسی

تفسیر اصل ۱۳ ق. ۱:

۱) انجام مراسم دینی طبق دین خودشان (۲) احوال شخصیه طبق فقه خودشان (۳) آزادی تعلیم و تربیت دینی طبق فقه خودشان

م ۸ ق. م: اموال غیر منقول: تابع قانون ایران (قانون محل وقوع مال)

اموال و قراردادها: ← م ۹۶۶ ق. م: اموال منقول و غیر منقول: تابع قانون ایران

قراردادها (عقود): ← متعاقدين ایرانی باشند یا یکی از طرفین ایرانی باشد ← قرارداد تابع محل وقوع عقد

متعاقدين (هر دو طرف) خارجی باشند به شرط اینکه طبق قانون خارجی به شرط اینکه صریحاً یا ضمناً قرارداد را تابع قانون دیگری قرارداد باشند.